

Türkiye ve AB Üye Ülkeleri Arasında Narenciye Sektörünün Rekabet Analizi

Batuhan AŞIK¹- Enes ELLİBEŞ²

¹: Sakarya University, Financial Economics, Sakarya, Turkey

²: Sakarya University, Financial Economics, Sakarya, Turkey

* Batuhan AŞIK, e-mail: batuhan.asik1@ogr.sakarya.edu.tr

Özet

Yapılan çalışmada 2009-2013 dönemleri içerisinde Türkiye, Yunanistan, İspanya, İtalya ve Portekiz arasında narenciye sektörünün rekabet gücü incelenecektir. Türkiye'nin AB pazarında narenciye sektöründe karşılaştırmalı üstünlüğü belirlenmesi doğrultusunda çalışmaya devam edilecektir. Çalışmada Balassa ve Volrath tarafından literatüre kazandırılan endeksler kullanılarak analiz edilecektir. Bir ülkedeki belirli bir sektördeki karşılaştırmalı üstünlüğü belirlemek için Balassa ve Noland tarafından yapılan endeks kullanılmaktadır. Vollrath tarafından literatüre kazandırılan endekslerde ise ülke için kullanılan verilerin iki defa hesaplanmasına ihtiyaç duyulmamaktadır. Analizler sonrasında Türkiye ve İspanya narenciye sektöründe karşılaştırmalı bir üstünlüğe sahip iken, Yunanistan, İtalya ve Portekiz açısından narenciye sektöründe rekabet gücünün olmadığı kanısına varılmıştır. Çalışmada kullanılan ülkeler arasında Türkiye İspanya'dan sonra gelerek narenciye sektöründe AB pazarında belli bir konumda yer aldığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Narenciye Sektörü, Rekabet Gücü, Balassa ve Volrath Endeksi

Abstract

In the study period of 2009-2013 in Turkey, Greece, Spain, Italy and Portugal in the citrus sector competitiveness it will be examined. In line with the determination of comparative advantage in the citrus industry in Turkey's EU market will continue to run. In the study, it will be analyzed by using the indexes brought to the literature by Balassa and Volrath. The index made by Balassa and Noland is used to determine the comparative advantage in a particular sector in a country. In the indices brought into the literature by Vollrath, it is not necessary to calculate the data used for the country twice. After the analysis on Turkey and Spain, while citrus industry has a comparative advantage, Greece, Italy and concluded that lack of competitiveness in the citrus industry in terms of Portugal was concluded. countries used in the study came from the EU market after citrus sector in Spain said that Turkey is located in a particular location.

Keywords: Citrus Sector, Competitiveness, Balassa and Volrath Index.

1.GİRİŞ

Günümüzde gelişmekte olan çoğu ülkede ham ya da işlenmiş tarımsal ürün ihracatı toplam ihracat kalemleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Yaş meyve ihracatı da tarımsal ürün ihracatının en önemli unsurlarının başında gelmektedir.

Meyveler ihracatının içinde ise turunçgil meyveleri en başta yer almaktadır. Küresel anlamda her yıl bir önceki yıla göre artış göstererek büyük miktarda ticarete konu olmaktadır. Günümüzde meyve ve sebzenin taşınmasında ve stoklanmasında teknolojik gelişmeler olarak narenciye sektörü dünyada önemli bir değer kazanmıştır.

Ülkemiz narenciye yetiştiriciliği dikkate alındığında, kalite açısından elverişli ekolojik koşullara sahip olmakla birlikte, iklimsel anlamda narenciye tarımına uygun alanların ancak %25'i narenciye yetiştiriciliği için kullanılmaktadır (Taşdemir ve Akkaya, 2000). Bunun yanı sıra, turunçgiller üretimi büyüme hızı yıllara göre değişmekle birlikte, yılda ortalama %2,5 seviyesindedir. Türkiye'de üretilmekte olan portakalın yaklaşık %65'i ve limonun %90'ı Çukurova Bölgesinde üretilmekte olup, bölge Türkiye turunçgiller üretiminin %76'sını tek başına gerçekleştirmektedir.

Türkiye'de narenciye, üretim miktarı ve ihracat geliri alanlarında yaş meyve ve sebze grubu içerisinde çok önemli bir konuma sahiptir. Narenciye üretimi toplam meyve üretimi içerisinde miktar olarak üzüm ve elmadan sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Ayrıca meyve-sebze için yapılan ihracatın da yarısını narenciye meyveleri oluşturmaktadır (Karahocagil ve ark, 2003).

Çukurova Bölgesi Türkiye turunçgiller üretiminde merkez konumundadır ve hükümetlerin özelde turunçgiller genelde ise tarımla ilgili politikalarından yoğun etkilenen yörelerden biri olma özelliği taşımaktadır.

Türkiye'de narenciye sektörü ihracat miktarındaki dengesizlikler, düzenli bir pazarlama organizasyonunun olmayışı, pazarın istediği çeşitlerin istenilen kalitede zamanda ve miktarda temin edilemeyişi gibi birçok faktörle beraber küresel iklimsel değişiklikler sonucu üretim miktarında görülen dalgalanmalardan da olumsuz etkilenmektedir.

1.1 Dünya Narenciye Üretimi

Narenciye, dünyada en çok yetiştirilen ve tüketimi tercih edilen meyve grubudur. Portakal, limon, greyfurt, mandalina gibi ekonomik açıdan yüksek olan "Citrus" cinsine ilişkin bitki türlerini içermektedir. Bu tür bitkilerden gıda açısından yararlanmak ile, kabuklarından ve yapraklarından parfümeride koku vermekte kullanılan yağları da elde etmek mümkündür.

Dünya turunçgil sektörüne incelediğimizde ticaret olanağı ve rekabete dayalı bir sektör olduğundan bahsedilebilir. Dünya turunçgil üretimine baktığımızda, üretimin yaklaşık olarak %17'si Akdeniz bölgesinde bulunan ülkeler tarafından yetiştirilmektedir.

Dünya narenciye üretimi 2000-2012 yılları içerisinde meydana gelen üretim ve dikim alanları Tablo 1 yardımı ile gösterilmiştir;

TABLO 1: Dünya’da 2000-2012 arası Narenciye Üretimi

Yıllar	Dikim Alanı (Bin Ha)	Üretim (Bin Ton)
2000	7.440	105.714
2001	7.492	105.379
2002	7.696	107.869
2003	7.757	106.802
2004	7.965	113.732
2005	7.907	111.910
2006	8.240	118.090
2007	8.590	116.081
2008	8.602	125.908
2009	8.826	126.577
2010	8.929	127.337
2011	8.702	131.412
2012	8.786	131.283

Kaynak: FAO¹

Dünya narenciye sektörü yıllar içerisinde hızla büyüme göstermiştir. Oluşan büyümeyi yüzdelik olarak ele aldığımızda, 2000-2012 dönemi arasında yaklaşık olarak dikim alanlarında %18’lik bir artış gözlemlenirken, üretim açısından ise %24 oranında bir artış kaydedilmiştir.

Dünya içerisinde narenciye üretimi yapan ülkeler ele alındığında, Çin, Brezilya ve ABD sırası ile üretim açısından ilk üçü oluşturmaktadır. FAO veri tabanından elde edilen verilere göre 2012 yılı için narenciye üretimi yapan 10 ülke Tablo 2 yardımı ile aşağıda gösterilmiştir;

TABLO 2: Dünya 2012 yılı için Narenciye Üretimi

Sıra	Ülke	Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Pay (%)
1	Çin	2.420.000	31.700.000	24.1
2	Brezilya	833.073	20.258.507	15.4
3	ABD	325.489	10.619.510	8.1
4	Hindistan	766.600	8.000.000	6.1
5	Meksika	553.260	6.750.161	5.1
6	İspanya	318.700	5.501.500	4.2
7	Mısır	175.139	3.980.151	3.0
8	Nijerya	800.000	3.900.000	3.0
9	Türkiye	104.239	3.556.407	2.7
10	İtalya	146.294	2.904.946	2.2
TOPLAM		8.785.549	131.283.333	100.0

Kaynak: FAO

Narenciye sektörü Dünya ticaretinde başlıca olan sektörlerdendir. Dünya’da narenciye ihracatına baktığımızda dünyada meydana gelen toplam ihracatında önemli bir paya sahip olduğunu görmekteyiz. Narenciye sektöründe en fazla ihracat yapan 10 ülke Tablo 3 yardımı ile aşağıda gösterilmiştir;

¹ Food and Agriculture Organization of the United Nations veri tabanından veriler elde edilmiştir.

TABLO 3: Dünya Narenciye İhracatı (Bin \$)

Sıra	Ülke	2010	2011	2012
1	İspanya	3.386.693	3.461.032	3.494.619
2	ABD	954.114	1.059.397	1.039.474
3	Çin	615.797	726.457	971.902
4	Güney Afrika	896.913	944.199	901.874
5	Türkiye	862.251	1.065.186	898.312
TOPLAM		6.715.768	7.256.271	7.306.181

Kaynak: International Trade Center

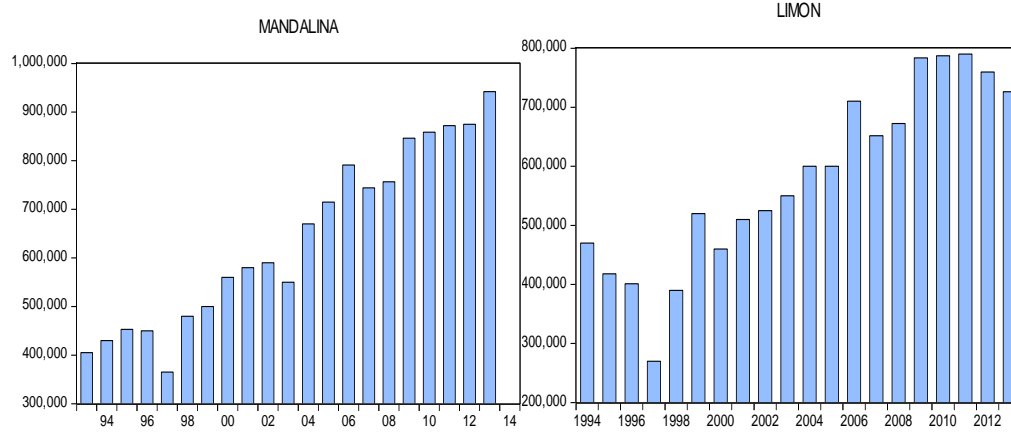
1.2 Türkiye’de Narenciye Üretimi

Narenciye üretimi dünyadaki coğrafi koşullar etkisiyle 40 derece kuzey enlemi ile 40 derece güney enlemi arasında yapılmaktadır. Türkiye ise konumu itibariyle narenciye üretim alanının en kuzey sınırında yer almaktadır.

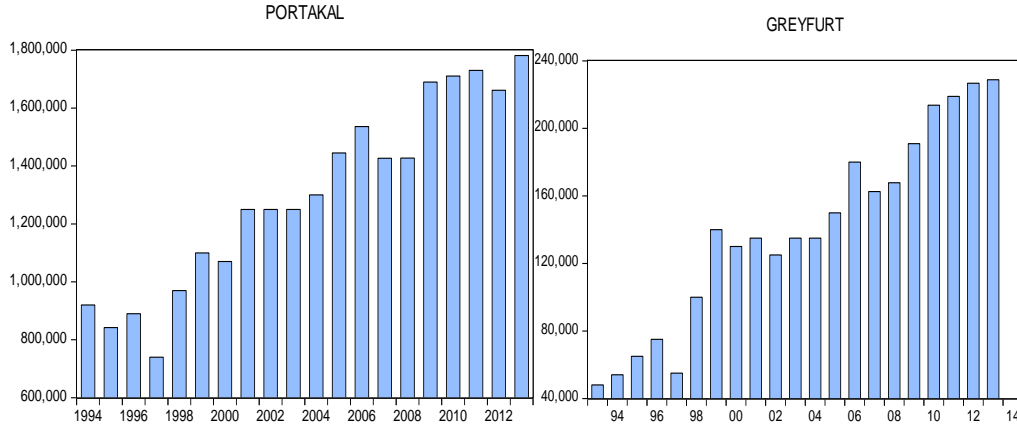
Türkiye açısından narenciye yetiştiriciliğinin oldukça eski bir geçmişi bulunmaktadır. Mevcut olduğu konumu itibari ile narenciye yetiştiriciliğine oldukça uygundur. Türkiye’de narenciye üretimi Ege Bölgesi’nde maksimum üretim rakamlara ulaşmıştır. Bunun nedeni ise Akdeniz Bölgesi’nde narenciye yetiştirilmesinde kullanılacak alanların turizm amaçlı kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Akdeniz Bölgesi’nde genellikle narenciye yetiştiriciliği tarla bitkisi yetiştirilebilecek alanlarda uygulanmaktadır (Akgün, 2006:3).

Türkiye’de 1994-2013 yıllarını kapsayan narenciye üretimi Tablo 4 yardımı ile grafiklerde gösterilmektedir:¹

TABLO 4: 1994-2013 yılları Türkiye Narenciye Üretimi

² Türkiye’de 1993-2013 yıllarındaki narenciye üretiminin verileri FAOSTAT veri tabanından temin edilmiştir.

1.3 Rekabet Gücü Kavramı

Rekabet, hızla küreselleşen dünya ekonomisi içerisinde ülkeler arasında önemini arttırmıştır. Ülkeler vatandaşlarının yaşam koşullarını yükseltmek ve aynı yaşam standartlarının korumasındaki en büyük etken rekabet gücü olmuştur. Fakat rekabet gücü kavramı artan ve yaygınlaşan önemine rağmen çok iyi anlaşılma değildi. Buna neden olarak rekabet gücü farklı çevreler ve şartlara göre değişkenlik gösterdiği için tanımlanırken farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır.

Bir ekonomiste göre “bir ülkenin ulusal verimliliğinin ve yaşam standardının yansıması olarak rakiplerine karşı daha iyi performans göstermesi”, siyaset adamları için “yeni düzenlemelerin iş çevrelerindeki rekabet edebilme yeteneğini değiştirebilmesi”, işveren için ise “düşük maliyetle üretim yapan mal ve hizmetler için pazar payının yansıması” meydana gelen karlılık manasına gelmektedir. Sonuç olarak, rekabet gücünün gereksinimlere ve amaca göre yorumlanması gerekmektedir (Saxena ve Lozac’h, 2010: 16).

1.4 Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler

Geçmişten günümüze kadar yapılan çalışmalara bakıldığında Uluslararası rekabet gücünü etkileyen faktörler genellikle ekonomik göstergeler üzerinde yoğunlaşmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomisinin gelişmesi gelişmiş ülkeler ile rekabet aşamasına girmesinde etki yaratmıştır.

Rekabet gücü ile ilgili literatür dikkate alındığında yapılan çalışmalarda birçok değişken kullanılmıştır. Fakat genellikle iş gücü maliyeti (birim ücret), döviz kuru, piyasa hacmi ve dışa açıklık en fazla kullanılan değişkenler olmuştur.

Üretimde yapılan emeğin karşılığında ödenen bedel olan birim ücret rekabet gücünü ölçme açısından önemlidir. Ayrıca piyasa hacmi bir ülkenin GSYİH’sı kullanılarak belirlenmektedir. Piyasa hacminde yaşanan genişlemeler rekabet gücüne pozitif etki edeceği yapılan çalışmalar ile desteklenmektedir. Ülkelerde yaşanan dışa açıklık oranı dış ticaret hacminin GSMH’ya bölünmesi ile elde edilir. İktisat literatürüne göre dışa açıklık oranında yaşanan artışlar ülke açısından ekonomik açıdan performans artmasını sağlayacaktır. Bu durum ülkeler arası rekabet durumunda etki yaratacaktır. (Yapraklı, 2011: 378).

2 Projede Kullanılan Yöntem ve Metotlar

2.1 Literatür

Erkan (2016), “Türkiye’nin canlı hayvan, et ürünleri ve deniz ürünleri ihracatındaki rekabet gücünün analizi” adlı yaptığı çalışmada 1993-2014 dönemi arasında bu ürünlerin rekabet gücünün analizini Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük (AKÜ) katsayılarından hesaplamıştır. Erkan’ın yaptığı analizler sonucunda sözü edilen 37 ürünün ihracatına ilişkin rekabet dezavantajının olduğu kanısına varmıştır.

Saraçoğlu (2015) çalışmasında, 1995-2011 yılları arasında tarım ürünlerinin rekabet gücünün analizini Balassa Endeksi kullanarak ölçmektedir. Çalışmasında fındık, kuru üzüm, kuru kayısı ve kuru incir değişkenlerini kullanan Saraçoğlu, Avrupa Birliği piyasasında söz konusu ürünlerin 2001 krizi sonrası bir düşüş olmasına rağmen rekabet gücüne sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Çoban, Peker ve Kubar (2010) yaptıkları çalışmada, Türk tarımının Avrupa Birliği ülkeleri karşısındaki sektörel rekabet gücünü 1996-2007 dönemi arasında Balassa Endeksinden yararlanarak ölçmüşlerdir. Çalışmada meyve-sebze, şeker-bal ve canlı hayvan üzerine analiz yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına bakıldığında Türkiye’nin meyve-sebze ve şeker-bal ürünleri gruplarında rekabet gücüne sahip olduğunu öte yandan canlı hayvan grubunda ise diğer ülkelere göre düşük rekabet gücüne sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Fidan (2009) yapmış olduğu çalışmasında, Türkiye narenciye sektörünün 1990-2003 yılları içerisindeki Avrupa Birliği-15 piyasasındaki rekabet gücünü Balassa Endeksinden yararlanarak ölçmüştür. Yapılan çalışmada Yunanistan, Portekiz, İtalya ve İspanya ülkeler ele alınmıştır. Fidan analiz sonucunda, Türkiye greyfurt ve limon ürün gruplarında ele alınan ülkelere karşı rekabet gücüne sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Akgüngör, Barbaros, Kumral (2002) çalışmalarında, 1994-1997 yılları kapsamında Türkiye’de işlenmiş meyve-sebze sektörünün AB piyasasındaki rekabet gücünü Balassa Endeksinden (RCA) faydalanarak ölçmüşlerdir. Analiz sonuçlarına göre işlenmiş domateste düşük rekabet gücüne sahip olduğu belirlenirken, işlenmiş üzüm ve işlenmiş turunçgillerde ele alınan ülkelere karşı rekabet gücüne sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

2.2 Balassa’nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük (RCA) Katsayısı

Bela Balassa ve Mark Noland (1989) tarafından tanımlanan Balassa Endeksi, bir ülkedeki belirli bir sektördeki karşılaştırmalı üstünlüğünün ve rekabetçiliğin belirlenmesi için kullanılmaktadır. Başka bir ifade ile ülkenin bir sektördeki uzmanlaşmasını, dünyanın o sektördeki uzmanlaşması ile karşılaştırmak için kullanılmaktadır. Bu endeks belirlenen ülkedeki söz konusu sektörde meydana gelen göreceli ihracat payının, analizde kullanılan ülkeler ve sektörlerde gerçekleşen göreceli ihracat payına oranını ifade etmektedir.

Balassa, 1965 yılındaki çalışmasında “Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler” yöntemini geliştirmesi ve oluşturduğu endeksin, ülkelerin ve sektörlerin açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüklerini analiz eden çalışmalarda yaygın bir biçimde kullanılması nedeniyle, uluslararası rekabet gücünün ölçümü konusunda ayrı bir öneme sahiptir (Saraçoğlu, 2015:3).

Balassa açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğü aşağıdaki gibi formülize etmiştir. (Balassa, 1965:99-124).²

$$RCA_{kt}^j = \frac{X_{kt}^j / X_t^j}{X_{kt}^w / X_t^w} \quad (1)$$

³Formüllerde kullanılan X: İhracat, t: Dönem, k: Ürün (Sektör), j: Ülke, w: dünya şeklinde sembolize edilmiştir.

Balassa Endeksinin pay kısmı, ürünün(sektör) yerel ihracattaki yüzdelik payını temsil ederken, payda kısmı ise söz konusu ürünün(sektörün) dünya ihracatındaki payını göstermektedir.

Balassa'nın Revealed Comparative Advantage (RCA) katsayısını 4 adımda sınıflandırabiliriz (Hinloopen, 2001: 13).

- 1.Sınıflandırma= $0 < RCA \leq 1 \rightarrow$ Karşılaştırmalı üstünlük yoktur.
- 2.Sınıflandırma= $1 < RCA \leq 2 \rightarrow$ Zayıf bir karşılaştırmalı üstünlük vardır.
- 3.Sınıflandırma= $2 < RCA \leq 4 \rightarrow$ Orta derecede karşılaştırmalı üstünlük vardır.
- 4.Sınıflandırma= $4 < RCA \rightarrow$ Güçlü bir karşılaştırmalı üstünlük vardır.

2.3 Vollrath'ın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük (RCA) Katsayısı

Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğün ölçülmesinde genel olarak Balassa Endeksi kullanılmaktadır. Vollrath tarafından gerçekleştirilen yeni endekste; ülke için kullanılan verilerin iki defa hesaplanmasının önüne geçilmiştir. Balassa Endeksi asimetrik bir yapıya sahip iken Vollrath Endeksi simetrik bir yapıya sahiptir. Vollrath endeksinde negatif sonuçlar rekabet gücü dezavantajı gösterirken, pozitif sonuçlar ise açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğü ifade etmektedir.

Vollrath'ın İndeksi;

$$RCA_{kt}^j = \frac{X_{kt}^j / X_{-kt}^j}{X_{kt}^{-j} / X_{-kt}^{-j}} \quad (2)$$

X_{kt}^j $\rightarrow$ "t" döneminde "k" ürününde(sektöründe) "j" ülkesinin ihracatı

X_{-kt}^j $\rightarrow$ "t" döneminde "k" ürünü(sektörü) haricindeki "j" ülkesinin toplam ihracatı

X_{kt}^{-j} $\rightarrow$ "t" döneminde X_{kt}^j hariç "k" ürününde(sektöründe) dünya ihracatı

X_{-kt}^{-j} $\rightarrow$ "t" döneminde X_{kt}^j ve X_{-kt}^j haricinde dünya toplam ihracat

Bunun yanı sıra Vollrath rekabet gücünün belirlenmesinde, ithalat düzeylerinin de hesaba katılması gerektiğini savunmuştur. Bu neticeler sonrasında Ballasa indeksi üzerine Vollrath (1991) tarafından alternatif endeksler geliştirilmiştir. Alternatif endeksler aşağıda verilmiştir (Erkekoğlu, 2014: 12);

- Nispi Ticaret Üstünlüğü (RTA)
- Nispi İhracat Üstünlüğü Logaritması (ln RXA)
- Açıklanmış Rekabet Üstünlüğü Endeksi (RC)

Vollrath'a göre, açıklanmış rekabet üstünlüğü endeksi (RC) arz ve talep dengesini diğer endekslere göre daha iyi sağlaması bu endeksi önermesini neden olmuştur. Uygulama sırasında en çok tercih edilen endeks ise nispi ihracat üstünlüğü logaritmasıdır.

2.4 Nispi Ticaret Üstünlüğü (RTA)

Nispi ticaret üstünlüğü (RTA), nispi ihracat üstünlüğü (RXA) ve nispi ithalat üstünlüğü (RMA) arasındaki farka eşittir. Endeksin pozitif durumda olması açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğü, negatif sonuç olması ise açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğün dezavantajını ifade eder.

$$RTA = RXA - RMA$$

$$RXA = \frac{X_{ij}/X_{it}}{X_{nj}/X_{nt}} \quad (3)$$

$$RMA = \frac{M_{ij}/M_{it}}{M_{nj}/M_{nt}} \quad (4)$$

$$RTA = [(X_{ij}/X_{it})/(X_{nj}/X_{nt})] - [(M_{ij}/M_{it})/(M_{nj}/M_{nt})] \quad (5)$$

Formülde X_{ij} ; i ülkesinin j ürünü ihracatını, X_{it} ; sözü edilen ülkenin toplam ihracatını, X_{nj} ; j ürünün toplam dünya ihracatını, X_{nt} ; dünya toplam ihracatını, M_{ij} ; i ülkesinin j ürünü ithalatını, M_{it} ; sözü edilen ülkenin toplam ithalatını, M_{nj} ; j ürünü için toplam dünya ithalatını ve M_{nt} ; dünya toplam ithalatını sembolize etmektedir.

2.5 Nispi İhracat Üstünlüğü Endeksi Logaritması (lnRXA)

Benzer faktör yoğunluğuna sahip rakip ülkelerin ortak pazarda ihracat performansları göz önünde bulundurularak rekabet güçlerinin kıyaslanmasına imkân verdiği için bu endeks tercih edilmektedir. Nispi ihracat üstünlüğü endeksi logaritmasının formülü aşağıda gösterilmiştir;

$$\ln RXA = \ln [X_{ij} / (X_{it} - X_{ij})] / [(X_{nj} - X_{ij}) / (X_{nt} - X_{it})] \quad (6)$$

- ⊙ $0,5 < \ln RXA < \infty$ ⊙ Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük yüksek
- ⊙ $-0,5 < \ln RXA < 0,5$ ⊙ Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük marjinal sınırdadır
- ⊙ $-\infty < \ln RXA < -0,5$ ⊙ Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük düşük düzeyde

3.6-Açıklanmış Rekabet Üstünlüğü Endeksi (RC)

Açıklanmış rekabet üstünlüğü, nispi ihracat üstünlüğü endeksinin logaritmasıyla nispi ithalat üstünlüğü endeksinin logaritması arasındaki farka eşittir (Altıntaş, 2013:38). Açıklanmış rekabet üstünlüğü formülü aşağıda gösterilmiştir (Utkulu, 2009:31);

$$RC = \ln RXA - \ln RMA \quad (7)$$

3. Veri Seti ve Ampirik Sonuçlar

Yapılacak çalışma ile Türkiye'deki narenciye sektörünün AB pazarında etkisi araştırılmıştır. Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük teorisi kullanılarak Türkiye açısından narenciye sektörünün ticari başarısı incelenecektir. Oluşturulan endeksler sayesinde AB Ülkeleri ile Türkiye 2009-2013 dönemleri arasında üretim ve ticaret kıyaslaması yapılacaktır. Çalışmada AB Ülkelerini temsil etmek için; Yunanistan, İspanya, İtalya, Portekiz kullanılmıştır. Veriler FAOSTAT ve DATABANK tarafından temin edilmiştir. Temin edilen veriler ile sırasıyla Balassa Endeksi, Vollrath Endeksi ve Vollrath tarafından geliştirilmiş alternatif endeksler ile analiz yapılacaktır.

3.1 Balassa Endeksi Sonuçları

Yapılan analizler sonrasında işlem yapılan 5 ülke için sonuçlara ulaşılmıştır. 2009-2013 dönemi için elde edilen sonuçlar Tablo 5 yardımı ile aşağıda gösterilmiştir;

TABLO 5: 2009-2013 dönemi arası Balassa Endeksi Sonuçları:

ÜLKELER	YILLAR	2009	2010	2011	2012	2013
Türkiye		5.050282051	5.536641512	6.458574729	4.844268555	5.652256518
Yunanistan		0.276388093	0.230034626	0.195476042	0.233660432	0.274661725
İspanya		15.29549013	14.6847199	12.64288349	15.74500681	14.06064659
İtalya		0.244449188	0.319337069	0.877282325	0.231995137	0.192952388
Portekiz		0.008762729	0.00721835	0.01404508	0.012438693	0.013011508

- 1.Sınıflandırma= $0 < RCA \leq 1 \rightarrow$ Karşılaştırmalı üstünlük yoktur.
- 2.Sınıflandırma= $1 < RCA \leq 2 \rightarrow$ Zayıf bir karşılaştırmalı üstünlük vardır.
- 3.Sınıflandırma= $2 < RCA \leq 4 \rightarrow$ Orta derecede karşılaştırmalı üstünlük vardır.
4. Sınıflandırma= $4 < RCA \rightarrow$ Güçlü bir karşılaştırmalı üstünlük vardır.

Balassa Endeksi sınıflandırması göre ülkelerin analize bakacak olursak;

Türkiye verilerine göre yapılan analizler sonrasında 2009-2013 dönemine ait verilerin Türkiye'nin narenciye sektöründe "güçlü bir karşılaştırmalı üstünlüğe" sahip olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin İspanya'dan diğer ülkelere kıyasla sonra narenciye sektöründe belirgin bir üstünlüğü olduğu gözlemlenmiştir.

Yunanistan için Balassa Endeksi sonuçları grafikte görüldüğü üzere değerleri 0-1 arasında kaldığından 2009-2013 dönemleri arasında Yunanistan'ın narenciye sektöründe "karşılaştırmalı üstünlüğe" sahip olmadığı gözlemlenmektedir.

İspanya ise rekabet analizi yapılan diğer ülkelere kıyasla en iyi sonuçları vermiştir. İspanya narenciye sektöründe üretim ve yaptığı ihracat ile söz konusu dönemler arasında tatmin edici veriler ortaya koymuştur. 2009-2013 dönemleri arasında Balassa Endeksleri sonuçlarının hepsi 4 üzerinde bir oran vermiştir. Mevcut durum İspanya'nın "güçlü bir karşılaştırmalı üstünlüğe" sahip olduğu göstermektedir.

İtalya, 2009-2013 arası dönemlerde narenciye sektöründe hesaplanan değerlere bakıldığında 0-1 arasında yer aldığından İtalya'nın narenciye sektöründe herhangi bir "karşılaştırmalı üstünlüğe" sahip olmadığı belirlenmiştir.

Portekiz, üretim ve ihracat konusunda diğer ülkelere geri kalmıştır. Bu durum verilere yansımış ve 2009-2013 döneminde Portekiz narenciye sektöründe veriler ışığında "karşılaştırmalı üstünlüğe" sahip olmadığı kanısına varılmıştır.

Balassa Endeksi sonucunu çalışmada olan ülkeler arasındaki narenciye sektörü karşılaştırmalı üstünlüğüne baktığımızda sırasıyla; İspanya, Türkiye, İtalya, Yunanistan, Portekiz olarak belirlenmiştir.

3.2 Vollrath Endeksi Sonuçları

Vollrath (1991) tarafında geliştirilen endeks ile yapılan analiz sonuçları Tablo 6 yardımı ile gösterilmiştir. Vollrath Endeksine göre negatif sonuçlar rekabet gücü dezavantajı gösterirken, pozitif sonuçlar ise açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğü ifade etmektedir.

TABLO 6: 2009-2013 dönemi arası Vollrath Endeksi Sonuçları

ÜLKELER	YILLAR				
	2009	2010	2011	2012	2013
Türkiye	3.981309801	4.413218038	5.328794014	4.020623683	4.815530974
Yunanistan	0.227658418	0.191457672	0.168401061	0.201103403	0.242243086
İspanya	10.21220912	10.22680309	9.98984773	11.64454916	11.41005257
İtalya	0.915284114	1.190597683	0.877282789	0.855221005	0.651789165
Portekiz	0.00876273	0.00721835	0.014045081	0.012438694	0.013011509

Vollrath Endeksi sonuçlarına Türkiye için baktığımızda 2009-2013 dönemleri arasında ulaşılan sonuçlar pozitif değere sahip olduğundan “açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğü” olduğunu görmekteyiz.

Yunanistan ise, 2009-2013 yılları arasında sonuçların pozitif olmasından dolayı “açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğe” sahip olduğunu söyleyebiliriz.

İspanya, değerleri söz konusu çalışmada olan diğer ülkelerden açık ara bir sonuç ile 2009-2013 dönemleri kapsamında narenciye sektöründe “açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğü” sahiptir.

İtalya için, Vollrath Endeks sonuçlarının pozitif olması nedeni ile söz konusu yıllar arasında “açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğü” olduğu kanısına ulaşılmıştır.

Portekiz narenciye sektöründe veriler ışığında 2009-2013 yılları arasında “açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğü” sahiptir.

3.3 Nispi Ticaret Üstünlüğü (RTA) Sonuçları

Vollrath tarafından geliştirilen alternatif endekslerden olan Nispi Ticaret Üstünlüğü, nispi ihracat üstünlüğü ve nispi ithalat üstünlüğünden çıkarılması ile elde edilir. Nispi Ticaret Üstünlüğü (RTA) endeksinin pozitif durumda olması açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğü, negatif sonuç olması ise açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğün dezavantajını ifade eder. Çalışmada kullanılan veriler ile ulaşılan sonuçlar Tablo 7 yardımı ile gösterilmiştir;

TABLO 7: 2009-2013 dönemi arası Nispi Ticaret Üstünlüğü Endeksi Sonuçları

ÜLKELER	YILLAR				
	2009	2010	2011	2012	2013
Türkiye	3.601004345	4.087257036	4.614835029	3.629140321	4.13173492
Yunanistan	-0.01157052	-0.13741910	-0.16302161	-0.16541358	-0.0935529
İspanya	4.875286799	5.041926678	4.717361337	5.26030009	5.03342391
İtalya	-0.73926833	-0.82876953	-0.89078048	-1.01875810	-0.9857787
Portekiz	-2.34012735	-2.18288830	-1.99917409	-2.18041872	-2.6794291

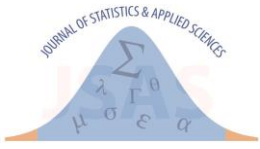
İthalatın da göz ardı edilmemesini iddia eden Vollrath tarafından geliştirilmiş alternatif test olan Nispi Ticaret Üstünlüğü endeksinin sonuçlarına Türkiye için bakıldığında, 2009-2013 yılları arasında analiz sonuçları pozitif olarak belirlendiğinden söz konusu dönemler içerisinde Türkiye'nin narenciye sektöründe "açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğe" sahip olduğu kanısına varılmıştır. Yunanistan için endeks sonuçları ise 2009-2013 arasında belirlenen sonuçlar negatif olduğundan Yunanistan'ın narenciye sektöründe "açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğe" sahip olmadığı belirlenmiştir. İspanya verilerine göre, Nispi Ticaret Üstünlüğü Endeksi sonuçları pozitif yönde çıkmıştır. İspanya'nın 2009-2013 dönemleri arasında narenciye sektörü kapsamında "açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğü" olduğu belirlenmiştir. İtalya için yapılmış analizler sonrasında sonuçlara bakıldığında sonuçların negatif olduğu, bu nedenle İtalya'nın söz konusu dönemler ve söz konusu sektör açısından "açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğü" olmadığı kanısına ulaşılmıştır. Portekiz ise Nispi Ticaret Üstünlüğü Endeksi sonuçları 2009-2013 dönemleri arasında negatif olduğu için "açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğü" narenciye sektöründe olmadığı belirlenmiştir.

4. SONUÇ

İncelenen veriler ve yapılan analizler sonrasında ele alınan ülkelerin narenciye sektöründeki rekabet analizleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Ele alınan ülkeler arasında İspanya'nın diğer ülkelere kıyasla narenciye sektöründe daha başarılı olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye ise narenciye sektöründe alınan diğer AB ülkeleri arasında yapılan analizler sonucunda İspanya'dan sonra geldiği belirlenmiştir. Yunanistan, İtalya, Portekiz ise Balassa ve Vollraht Endeksi sonuçlarına göre narenciye sektöründe rekabet gücüne sahip olmadığı belirlenmiştir. Bu konu hakkında ileride yapılacak olan araştırmalarda araştırmacıların son yıla ait güncel verileri bularak analiz yapmasında fayda vardır. 2020 yılına ait olan verilerde dünyadaki covid-19 pandemisi narenciye tüketimini etkilediğinden ötürü üretimi de doğrudan etkilediğinden dolayı değerleri etkileyebileceği göz önünde bulundurmakta fayda vardır. Bu yıla ait zaman kırılması testiyle de bu hipotez güçlendirilebilir.

Kaynaklar

- Akgün, C. (2006). Turunçgiller Sektör Profili. *İstanbul Ticaret Odası Dergisi*, 36-46.
- Altıntaş, N., & Akpolat, A. G. (2013). Tekstil Sektöründe Avrupa Birliği ile Türkiye Arasındaki Rekabet Analizi. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33-42.
- Balassa, B. (1965). Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage, The Manchester School of Economic and Social Studies, 33(2)
- Çoban, O., Peker, A. E., & Kubar, Y. (2010). Türk Tarımının Avrupa Birliği Ülkeleri Karşısındaki Sektörel Rekabet Gücü. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 247-266.
- Erkan, B. (2016). Türkiye'nin Canlı Hayvan, Et Ürünleri ve Deniz Ürünleri İhracatındaki Rekabet Gücünün Analizi. *Scientific Cooperation for the Future in the Social Sciences International Conference*, (s. 108). Uşak.
- Erkekoğlu, H., Kılıçarslan, Z., & Gökmar, H. (2014). Kayseri İlinin Mobilya Sektörü Rekabet Gücü: Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1-22.
- Fidan, H. (2009). Comparison of Citrus Sector Competitiveness between Turkey and EU-15 Member Countries. *HortScience*, 44(1), 88-93.
- Gürpınar, K., & Barca, M. (2007). Türk Mobilya Sektörünün Uluslararası Rekabet Gücü Düzeyi ve Nedenleri. *Es-kişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 41-43.
- Hinloopen, J., Et al. (2001). On the empirical distribution of the Balassa Index, Review of World Economics, 13 International Trade Centre: <http://www.intracen.org/> adresinden alınmıştır
- Karahocagil, P., Tunaliolu, R., Taşkaya, B., Anaç, H., 2003. Turunçgiller Durum ve Tahmin. T.E.A.E.-Bakış, Yayın No: 111, Ankara
- Madran, Canan, Mehmet Sami Süygün. "Uluslararası Rekabet Gücü Stratejisi Olarak Kümelenme: Yaş Meyve Sebze Kütmesi Vaka Analizi."
- Palabıyık, M. (2011). *Narenciye*. Nisan 20, 2017 tarihinde Blogcu: www.muratpalabiyik.blogcu.com/narenciye-turunçgiller/10181483 adresinden alındı
- S. Akgüngör, F. Barbaros, & N. Kumral. (2010). Competitiveness of the Turkish Fruit and Vegetable Processing Industry in the European Union Market. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 247-266.
- Saraçoğlu, S. (2015). Türkiye Tarım Ürünlerinin Avrupa Birliği Ülkelerinin Tarım Ürünleri Karşısındaki Uluslararası Rekabet Gücü. *EY International Congress on Economics II "EUROPE AND GLOBAL ECONOMIC REBALANCING*, (s. 224). Ankara.
- Saxena, S.B. ve Lozac'h, "Competitiveness in the Garment and Textile Industry: Creating a Supportive Environment: A Case Study of Bangladesh", The Asian Foundation, Occasional Paper, 2010
- Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, 2015. Turunçgiller, Durum ve Tahmin, 2015/2016
- Taşdemir, A., Akkaya, F., 2000. Turunçgiller Raporu. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Meyvecilik Alt Komisyonu. Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü. Antalya.

Utkulu, U. (2005). *Türkiye'nin Dış Ticareti ve Değişen Mukayeseli Üstünlükler*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

Utkulu, U., & İmer, H. (2009). Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Avrupa Birliği Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü Karşısındaki Rekabet Gücünün Alt Sektörler Düzeyinde Ölçülmesi. *Rekabet Dergisi*, 3-43.

Vollrath, T.L. (1991). A Theoretical Evaluation of Alternative Trade Intensity Measures of Revealed Comparative Advantage, *Weltwirtschaftliches Archiv*, 130.

IBLIOGRAPHY Yapraklı, S. (2011). Uluslararası Rekabet Gücünü Etkileyen Makroekonomik Faktörler: Türk İmalat Sanayi Üzerine Bir Uygulama. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 374-401.

World Bank Data: <http://data.worldbank.org/> adresinden alınmıştır